

15. Мельник К. Ю. Проблеми правового регулювання трудових відносин службовців правоохоронних органів : монографія. Харків : Вид-во Харківського нац. ун-ту внутр. справ, 2009. 360 с.
16. Про Державне бюро розслідувань : закон України від 12 листопада 2015 р. № 794-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19?find=1&text=чесніст#n148> (дата звернення: 23.01.2025).
17. Звіт про діяльність Державного бюро розслідувань за 2024 рік. URL: <https://dbr.gov.ua/assets/files/diyalnist/zvit/zvit-pro-diyalnist-derzhavnogo-byuro-rozsliduvan-za-2024-rik.pdf> (дата звернення: 23.01.2025).
18. Служба : Вікіпедія URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Служба> (дата звернення: 29.01.2025).
19. Служба. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ: «Укр. енцикл.», 1998. URL: <https://leksika.com.ua/15841210/legal/sluzhba> (дата звернення: 29.01.2025).
20. Цуркан М. І. Правове регулювання публічної служби в Україні. Особливості судового розгляду спорів : монографія. Харків: Право, 2010. 216 с.
21. Янюк Н. В. Адміністративно-правовий статус посадової особи : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Львів, 2002. 168 с.
22. Лемеш Д. Л. Адміністративно-правовий статус працівників поліції в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2016. 202 с.
23. Біла-Тіунова Л. Р. Публічна служба як адміністративно-правова категорія. *Наукові праці Одеської національної юридичної академії* / голов. ред. С. В. Ківалов ; МОН України, ОНЮА. Одеса : Юрид. л-ра, 2009. Т. 8. С. 142-154.
24. Тимків В. Понятійні аспекти становлення публічної служби в Україні. *Інвестиції: практика та досвід* 2012. № 3. С. 70-73.
25. Енциклопедія державного управління: у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України; наук./ ред. колегія: Ю.В. Ковбасюк (голова) та ін. Київ: НАДУ, 2011. Т.6: Державна служба / наук./ред. колегія: С. М. Серьогін (співголова), В. М. Сороко (співголова) та ін. 2011. 524 с.
26. Ботвінов Р. Г. Ідентифікація поняття та видовий поділ публічної служби особливого призначення. *Публічне управління та митне адміністрування*, 2017. № 1 (16). С. 89-99.
27. Александров В. М. Військова служба як особливий вид державної служби в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків. 2009. 20 с.

Панасюк О. Т.

кандидат юридичних наук, доцент кафедри
трудового права та права соціального забезпечення
Інститут права Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

<https://orcid.org/0000-0001-5206-3482>

ДЕФІНІЦІЯ СОЦІАЛЬНОГО ПРАВА: EX DIALOGO ІЗ ШІ

Стаття має предметом аналіз методології побудови дефініції «соціального права». Вказано, що соціальне право як правове явище перебуває на перехресті між теоретичним переосмисленням і прагматичним застосуванням. Описаний стан пізнання соціального права, його недоліки та проблеми.

Окремо виділений такий елемент методології дослідження соціального права як певний метод пізнання. Окреслені перспективні міжгалузеві зв'язки в системі соціального права. Підкреслено, що визначення соціального права апіорі передбачає визначення сутнісних характеристик. Стверджується відсутність завершеного опису таких характеристик в сучасному праві.

Наголошено, що окремим напрямком пізнання соціального права на протиставлення пошуку та обґрунтуванню способу визначення його властивостей є опис того, чим соціальне право не є. Такий методологічний підхід підтримується автором, оскільки це утворює підстави для критичних міркувань, які можуть бути висловлені.

Враховуючі обсяги спеціалізованої інформації, розгалуженість джерел, потребу інтерпретації статусу соціального права, підкреслено роль методів інформаційного забезпечення - методу інформаційного пошуку, методу контент – аналізу, методу інформаційного діалогу та ін.

Наведені пропозиції щодо використання сучасних інформаційних технологій для вирішення наукових пізнавальних завдань. Зокрема, такого варіанту мовної моделі як генеративні попередньо треновані трансформери.

Вказано на те, що формування позиції щодо будь – якого аспекту соціального права кропіткий процес, а не просто вияв пізнавальної допитливості.

Зроблений висновок про те, що розуміння ідеї соціального права, її правового змісту тобто у вигляді поєднання права та обов'язку особи, передбачає розкриття ознаки «соціальне» при позначенні певної якості взаємодії та співпраці учасників суспільних відносин.

Ключові слова: соціальне, соціальне право, генеративна мовна модель

This article explores the methodological foundations for constructing the definition of "social law." It argues that social law, as a legal phenomenon, resides at the crossroads of theoretical reflection and pragmatic application. The current state of scholarly understanding of social law is examined, with particular attention to its conceptual gaps and unresolved issues.

A key focus is placed on the epistemological dimension of the methodology, including the identification of specific methods of legal cognition. The article outlines prospective interdisciplinary connections within the framework of social law and emphasizes that any

meaningful definition must be grounded in the identification of its essential characteristics. It is noted that contemporary legal scholarship lacks a coherent and complete articulation of these characteristics.

An alternative research trajectory is highlighted—namely, the methodological strategy of defining social law through negation, or by clarifying what it is not. This approach, endorsed by the author, provides a critical foundation for theoretical inquiry and debate.

Given the vast amount of specialized information, the diversity of sources, and the need to interpret the legal status of social law, the article underscores the importance of information-support methods. These include information retrieval, content analysis, and dialogical approaches to knowledge generation.

The paper also proposes the integration of modern information technologies into legal research practices, specifically through the use of generative pre-trained transformers (GPTs) as advanced language models capable of supporting cognitive tasks.

Keywords: *social, social law, generative language model*

Вступ. Назви та перші строки непроста складова будь -якої наукової статті. Вагання щодо них знайомі усім хто прикладає зусилля до формуванню наукових думок та позицій. У даному випадку їх практично не було. Тривалі роздуми про соціальне право не залишили сумнів щодо методологічного потенціалу явища, яке позначається цим словосполученням.

З іншого боку жодна із спроб аналізу явища соціального права не завершилась його визначенням. Це не є свідченням втрати інтересу до дефініції соціального права. Певна стриманість в цьому напрямку має об'єктивні та суб'єктивні передумови.

Об'єктивні передумови утворюються складністю, багатогранністю та динамікою явища позначеного словосполученням «соціальне право».

Соціальне право як правове явище перебуває на перехресті між теоретичним переосмисленням і прагматичним застосуванням. Стан пізнання соціального права на сьогодні такий : базовий підхід в аспекті праворозуміння не обраний, єдине загальноприйняте визначення відсутнє, коло питання, які охоплюються цим поняттям, має широкий спектр, межі тісного переплетення соціального права з «традиційними» галузями права не окреслені.

Не останню роль для побудови розуміння правового змісту «соціального права» відіграє ідеологічний та політичний плюралізм, який подекуди виявляється у кардинально протилежних уявленнях політичних сил про роль держави у забезпеченні соціальних прав та межі її втручання у фактичні соціальні, економічні, морально-етичні відносини.

Визначення суті соціального права спирається на різні методологічні підходи, що не лише розширює межі його інтерпретацій, але й породжує суперечності у науковій літературі. Ця методологічна варіативність не сприяє формуванню єдиної концепції соціального права, а натомість підкреслює потребу в поглибленому дослідженні його природи, структури та функцій у правовій системі.

Основною перешкодою пізнання та розвитку соціального права є відсутність визначення. Відповідно побудова дефініції є непересічним завданням. Це стосується обох її складових - «соціальне» і «право». Якщо дискусії та роздуми про суть поняття *право* можна залишити «союзникам» - представникам загальної теорії, обмежившись розумінням правового як поєднання права та обов'язку, то поглиблення у зміст *соціального* є «канонічним» обов'язком суб'єкта пізнання.

Вище зазначене певною мірою обумовлювало установку автора не поспішати з оприлюдненням остаточної версії визначення поняття «соціальне право». Її реалізації сприяє відсутність впевненості у змісті сутнісної характеристики соціального права, яка безпосереднім чином визначає ідею соціального права.

Розвитку сумнівів сприяє відсутність активної галузевої дискусії щодо природи соціального права. Відповідно, виявляється брак методологічних прийомів пізнання соціального права.

На цьому тлі привертають увагу можливості, які пропонує використання сучасних інформаційних технологій. Зокрема, це стосується використання таких різновидів штучного інтелекту як великі мовні моделі (Large Language Model - LLM), які забезпечують розгляд конкретних питань в діалоговому режимі.

Особливість цього методу полягає у використанні запитів – підказок (англ – prompt) (1), які мовні моделі сприймають як завдання, інструкцію. Формування (постановка) таких завдань та отримання відповідей приймає вигляд діалогу. Чисельні спроби автора застосовувати цей метод не ставлять під сумнів достовірність отриманих результатів. Вони переконали у наявних перевагах та користі в багатьох аспектах. Зокрема, до них належать генерування ідей для досліджень, несподівані поєднання концепцій, допомога у формулюванні гіпотез, розгляд проблем під іншим кутом, пошук та узагальнення інформації та ін.

Певні приклади застосування методу машинного діалогу для пізнання суті соціального права та окреслення його ознак для включення до дефініції наводяться далі.

Основний текст. Для сучасного правознавства соціальне право залишається складною та багатоаспектною категорією, яка провокує постійні дискусії серед науковців.

Незважаючи на значну кількість досліджень, його онтологічна основа й досі перебуває в стані наукового пошуку. Потреба у визначенні соціального права існує і визначається певним факторами.

Зокрема, такою обставиною є методологічна розрізненість підходів до соціального права, яка перешкоджає уніфікованому підходу.

Невизначеність критеріїв при обранні авторських підходів породжує повторюваність у формулюванні чергових варіантів. Це не усуває наявних суперечностей, подекуди їх поглиблює. Кожен наступний правознавець незалежно від галузевої належності його дослідження стикається з потребою посилення теоретичної бази та глибшого філософсько - правового осмислення соціального права як феномену.

Методологічний плюралізм не тільки ускладнює досягнення єдності в підходах до розуміння, а й відкриває можливості для подальших досліджень. Зокрема, це має вияв у наявності чисельних джерел. Як праць загально - наукового змісту так і спеціально правових публікацій.

У цьому контексті актуальним є завдання вироблення спільних підходів, які враховували б як правову природу соціального права, так і його соціальну функцію.

Досвід розвитку трудового права, права соціального забезпечення, права соціального захисту, практика їх взаємодія вказує на той, факт що формуванню більш цілісної концепції соціального права сприяє встановлення міжгалузевого зв'язку. Соціальне право тісно переплітається також конституційним правом, адміністративним правом, цивільним правом та іншими галузями, а неминуче провокує міждисциплінарний діалог.

Власне методологічні передумови знайшли увагу автора та доволі послідовно

запропоновані для обговорення [2]. Коротко методологія визначення соціального права передбачає послідовне виконання наступних дій: визначення позиції щодо праворозуміння, через призму якої може бути розглянуто соціальне право, формування гіпотези щодо змісту ознаки «соціальний», у т. ч. у співвідношення із поняттям «суспільний» та в аспекті причин запозичення правом цієї ознаки, опис сутнісних характеристики для побудови дефініції.

Окремо в аспекті предмета даного дослідження слід виділити ще один елемент методології дослідження соціального права. А саме, необхідність обрання певного методу (певних методів) пізнання. Враховуючі обсяги спеціалізованої інформації, розгалуженість джерел, потреба інтерпретації статусу соціального права, особливо важливими слід визнати методи інформаційного забезпечення - метод інформаційного пошуку, метод контент – аналізу, метод інформаційного діалогу та ін.

Правознавство в цілому та наука трудового права не можуть знаходитись осторонь від формування певного ставлення до штучного інтелекту, його використання в пізнавальній діяльності та в сфері правозастосування. Палітра позицій авторів стосовно варіантів застосування є доволі широкою. Від доволі прагматичних, побудованих на сприйнятті очевидних переваг таких інформаційних технологій, до критичного заперечення перспектив, заснованого на припущенні «конкуренції» штучного інтелекту з юридичною професією.

У якості прикладу «романтично» - захопливого та максималістські перебільшеного визначення ролі штучного інтелекту є припущення його статусу як суб'єкта права [3, С.219]. Видається така постановка питання не є продуктивною.

Прикладами утилітарного використання діалогового інформаційного методу із врахування вище викладеного є спроба автора «отримати» поняття соціального права.

Так, prompt 1 до алгоритму 1, зміст якого складає словосполучення «запропонуй визначення соціального права», дає такий результат: *«Соціальне право можна визначити як сукупність правових норм, які регулюють відносини, спрямовані¹ на забезпечення² соціальної справедливості³, благополуччя⁴ та захист⁵ соціально вразливих категорій населення⁶ шляхом матеріальної підтримки⁷, соціальних послуг⁸ та встановлення гарантій⁹ у сфері праці¹⁰, охорони здоров'я¹¹, освіти¹², пенсійного забезпечення¹³ та інших областях¹⁴, пов'язаних із реалізацією соціальних¹⁵ та економічних прав¹⁶ людини».*

Слід вважати таку дефініцію вдалою. Її особливості та переваги наступні. З точки зору логіки використаний варіант «через род та видові ознаки».

У якості родового поняття запропоноване словосполучення «сукупність правових норм». Це відповідає дійсності, оскільки говорити про систему норм соціального права, як множинність взаємопов'язаних елементів єдиного цілого, не має підстав. Певне виключення можуть складати норми, які сьогодні складають предмет права соціального забезпечення. Тобто системність ознакою лише частини соціального права.

У визначені наведені певні змістовні характеристики. Серед них специфіку соціального права відтворюють не всі. Унікальними характеристиками в цьому аспекті, які можуть в подальшому буди інтегрованими в єдине визначення є : спрямованість на *забезпечення² соціальної справедливості³, благополуччя⁴ та захист⁵*, а також окреслення сфери соціального права ознаками 10 – 16.

Ще один приклад. Prompt 1 для алгоритму 2 такого змісту : «створи дефініцію соціального права» дає такий результат: *«Соціальне право – це галузь права, яка регулює суспільні відносини¹, які пов'язані із соціальним захистом² та забезпеченням³ гідного рівня*

життя⁴ для усіх членів суспільства⁵, особливо тих, хто потребує в підтримці»⁶.

Визначення, запропоноване до уваги, відрізняється від попереднього. Ступінь відмінності є значною. Обрання родового поняття відповідає позитивіському праворозумінню, демонструє «схильність» до традиційного погляду та одночасно провокує критичне ставлення для висновку про системність соціального права позначену вказівкою про те, що це «галузь права».

У визначенні використані шість ознак, що робить його компактнішим. Серед тих, які привертають окрему увагу та заслуговують на подальший розвиток, слід вказати таку – «для усіх членів суспільства»⁵. Вона відповідає розумінню соціального права як права взаємодії та інтеграції та ідентифікує потреби, інтереси максимально широкого кола членів суспільства, сукупними зусиллями яких забезпечується задоволення таких потреб та реалізація інтересів.

При усіх критичних зауваженнях обидва визначення, які пропонуються ШІ, вигідно відрізняється від багатьох, які пропонуються у спеціальній літературі. До прикладу та порівняння слід навести думку про те, що соціальне право слід вважати галуззю права, яка складається з юридичних норм, покликаних забезпечити соціальний захист індивіда, який вступає у соціальні відносини із навколишнім світом [4, С.290]. Не стверджуючи неістинність вказаних ознак, все ж таки видається, що ідентифікація соціального права як самостійного правового явища серед подібних та більш сталих за їх допомогою практично не можлива.

Визначення соціального права апріорі передбачає визначення *сутнісних* характеристик. Як вже вказано їх встановлення не є завершеним, що й викликає потребу критичного ставлення та обережність стосовно висновку.

Існує напрямок пізнання соціального права інший ніж пошук та обґрунтування його властивостей – опис того, чим соціальне право не є. Такий методологічний підхід підтримується автором, саме від утворює підстави для тих критичних міркувань, які вже були та можуть бути висловлені.

Його основу може бути покладений опис заперечень ідеї соціального права, помилок стосовно визначення соціального права, запропонований Ж. Гурвічем [5]. Він описав дев'ять феноменів чим соціальне право не має визнаватися. Серед них : телеологічна детермінованість та обґрунтування несприятливою ситуацією економічно слабких верств населення (*ОП* – тобто зведення соціального права до права соціального забезпечення), розгляд соціального права як різновиду природного права, соціологізація визначення, лібертарування визначення (зведення до сфери суб'єктної свободи), зведення до колективного трудового права, розгляд як сфери «перетину» приватного та публічного права та деякі інші.

Висновок. Приймаючи до уваги усе вищевикладене, слід вказати на те, що наукове завдання визначення соціального права продовжує залишатись актуальним. Формування позиції щодо будь – якого аспекту соціального права кропіткий процес, а не просто вияв пізнавальної допитливості. Це покладає на автора певну відповідальність за точність формулювань. Їх пошуку значно сприяє використання сучасних інформаційних технологій, у т. ч. метод інформаційного діалогу. Розуміння ідеї соціального права в її безпосередньо правовому змісті, тобто як поєднання права та обов'язку особи, передбачає розкриття ознаки «соціальне» при позначенні певної якості взаємодії та співпраці учасників суспільних відносин. В подальшому саме цей аспект буде розглянутий автором за допомогою описаної

вище методології.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Див. зокрема, Що таке Prompt? Double.news. 18.08.2024 - <https://double.news/2024/08/18/shho-take-prompt/>
2. Див, зокрема, Поняття соціального права: методологія визначення// Соціальне право. Випуск 2018/3. С. 44 – 50 - http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=so_pr_2018_3_10; Соціальне право: за крок до визначення// Соціальне право. № 3/2023. С. 44 – 51 - <https://soclaw.com.ua/index.php/journal/article/view/1115/703>
3. Коломицька Д. В. Штучний інтелект як суб'єкт трудового права // Забезпечення стійкості у складних умовах. Харків – Брістоль. 8 червня 2023 року
4. Гайдамака В. Соціальне право: проблеми визначення// Юридичний вісник, 2020/3. С. 286 – 290
5. Праці Жоржа (Георгія) Гурвіча неодноразово цитувались автором. З постаттю Ж. Гурвіча та результатами його наукової діяльності можна познайомитись, наприклад, звернувшись до публікації професора Кривошеїна В. В. *Жорж Гурвіч – предтеча створення соціологічної школи в Дніпровському університеті* // GRAN/21(10), 2018. С. 61 – 69

УДК 349.2

DOI: 10.32751/2617-5967-2025-01-07

Сіньова Л. М.

*доцентка кафедри трудового права та права соціального забезпечення,
провідний юрист Центру соціального права
Навчально-наукового інституту права
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
кандидат юридичних наук, доцентка*

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «АСИСТЕНТ ВЧИТЕЛЯ» У НАЦІОНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Стаття присвячена детальному вивченню ролі асистента вчителя в умовах інклюзивної освіти, що є важливим елементом для розвитку сучасної освітньої системи в Україні. Зростаюча потреба в асистентах вчителів є наслідком значного збільшення кількості дітей з особливими освітніми потребами (далі - ООП), для яких навчання у загальноосвітніх закладах стає можливим завдяки створенню інклюзивного середовища. Інклюзивне навчання є не лише соціальною потребою, а й правом кожної дитини, незалежно від її фізичних чи психічних особливостей, отримувати якісну освіту в умовах загальноосвітнього навчального закладу.

Стаття розглядає ключові аспекти, що визначають роль асистента вчителя в